

La mediació calgué fer-la amb els enginyers forestals, amb els quals, segons sembla, encara es mantenien tibatons. Aquesta és la referència: *"Museu d'Empúries. Ens referim al que està sota la custòdia del servei d'enginyers de "Montes", el qual sovint es troben impossibilitats de visitar els estudiosos. Es feren les gestions necessàries per tal que no es pugui donar aquesta anomalia"*⁹⁷. Força més a dalt s'ha citat que Amics de l'Art Vell, mitjançant la Junta de Museus de Barcelona, perseguí obtenir el passiu lliure dels seus socis als museus i col·leccions. Fos com fos, com que Bosch Gimpera el 1933 era president de l'entitat barcelonina i director de les excavacions emporitanes, aquell mateix any exigí que la col·lecció dels objectes trobats pels forestals durant les seves excavacions fos cedida al Museu d'Empúries, trasllat que es complí poc temps més tard⁹⁸.

Durant els anys 1934 i 1935, els esforços de la primerenca delegació escalenca es van centrar en les seves dues grans intervencions en el patrimoni escalenc. No fou fins el 1936, amb l'esclat de la Guerra Civil al juliol, que la delegació, i en major part en Lluís Pujol, hagué de fer front a tota una sèrie de moviments en pro del patrimoni.

Si l'esclat de la guerra fou el 18 de juliol d'aquell fatídic 1936, 3 dies després, el dimarts 21 de juliol, Bosch Gimpera s'atansà a la seu del Comitè Antifeixista escalenc per sol·licitar un salconduit que li permetés marxar cap a Barcelona el jorn següent. El president del Comitè, Antoni Puig, en Tonet, i el secretari del mateix, en Lluís

Altar major de l'església parroquial de St. Pere de l'Escala, abans de la seva crema el 22 de juliol de 1936. / Foto: J. Esquirol; AHE.

Pujol, li recomanaren que redactés un ofici amb paper timbrat del Museu d'Empúries apel·lant *"a la cultura dels membres del Comitè perquè vigilessin que els monuments i objectes artístics de la comarca no sofrissin danys"*. És interessant destacar que persones prou remarcables com en Tonet, en Lluís Pujol i en Rafel Torres, fossin gent amb cultura i, sobretot, que els dos darrers fossin president i membre, respectivament, d'Amics de l'Art Vell a l'Escala.

Semblava que les paraules de la vigília eren una premonició, ja que, a la tarda del dimecres 22 de juliol un grup de revolucionaris incontrolats, exaltats per un discurs radiat del famós anarquista Juan Garcia Oliver i arrossegant bidons de benzina, causaren l'incendi de l'església parroquial de St. Pere de l'Escala. Com que al seu interior s'hi trobava l'harmònim, l'altar major i els altars laterals, hi havia dipositat l'altar del cementiri mariner i tots els bancs i cadires de fusta, les flames foren molt virulentes i el temple cremà durant 3 dies sencers, fent esclatar els vitralls de l'absis i els del rosetó de la façana⁹⁹. Davant aquest acte bàrbar, algunes persones, com l'alcalde Josep Figueras, alguns catòlics i els membres dels Amics de l'Art Vell (sobretot en Rafel Torres i Lluís Pujol), protestaren davant del Comitè Antifeixista escalenc¹⁰⁰.

Bosch Gimpera havia estat aquell matí a la vila recollint el salconduit que li permetia viatjar a Barcelona per a solucionar afers de la Universitat. A l'arribar al jaciment i veure a Emili Gandia, li comunicà que havia sentit a dir que *"els revolucionaris del poble estaven traient de l'església els sants i mobles per a cremar-los a la plaça"*¹⁰¹; tant de bo només hagués estat així. Com a mesura de precaució i prevenció, Gandia recomanà a Bosch Gimpera *"la conveniència de que escrivís una lletra per el Sr. Alcalde i Comité de l'Escala, demanan-los que no cremessin les obres d'Art de l'Església de l'Escala, els retaules i altars de Sant Martí d'Empúries"*, la qual l'escrigué a corre cuita i l'envià a la vila, encara que, en el primer cas, no va servir de res¹⁰².

A 2/4 de 3 de la tarda del mateix 22 de juliol marxaren Bosch Gimpera, la seva família i Emili Gandia cap a Barcelona, sense saber la mala notícia del temple parroquial. I encara l'endemà, dijous 23, els citats Rafel Torres i Lluís Pujol assoliren, pistola en mà, impedir la crema de l'església emporitana, tot i que el dimarts 28 de juliol, a la plaça de St. Martí, es cremaren alguns bancs i petits objectes del temple parroquial. Essent a Barcelona fent gestions, Gandia va veure diferents actes i va lamentar-se de la situació que es vivia: *"Aquesta tragedia es molt de sentir per tots conceptes de que el homes tinguin tan poc apreciat a les vides en primer lloc, el poc estímulo per la perdua dels edificis històrics i les obres d'Art dels nostres antepassats, dumes d'averles respectat per a l'història hi el estudi hi il·lustració de les generacions que ens rellevaran"*¹⁰³.

Emili Gandia retornà el 4 d'agost al jaciment emporità i, a l'arribar-hi, el guarda del museu, Joan Escrivà, li va comunicar la mala notícia: durant la seva absència els revolucionaris havien cremat l'església de l'Escala.